

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Захаренка Костянтина Володимировича
«Інституційний вимір інформаційної безпеки України: трансформаційні
виклики, глобальні контексти, стратегічні орієнтири», подану на здобуття
наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю
23.00.02 – політичні інститути та процеси

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається: по-перше, активним інформаційним впливом Росії на населення Криму та інших регіонів України напередодні, під час Революції Гідності та в процесі наступної анексії Російською Федерацією Криму та розв'язування війни на Сході України. Цей вплив має яскраво виражений антиукраїнський характер і значною мірою зумовив сепаратистські настрої певної частини громадян України, які підтримали анексію та агресію; по-друге, продовженням масштабного поширення антиукраїнської інформації російськими і окремими українськими ЗМІ з метою виправдати акти агресії та нав'язати прийняття позиції РФ щодо фактичної федералізації України, підтримки антизахідного вектору політичного розвитку.

Ефективність інформаційного впливу зумовила вимогу адекватної оцінки цього нового знаряддя агресії, важливість аналізу його формату та основних інструментів. Також усвідомлення потужності загрози сформулювало необхідність переоцінки здатності наявних державних і недержавних інститутів адекватно протистояти агресії та модифікуватися відповідно до варіативності інструментів загрози. Події в Україні привернули увагу цілого світу до можливих наслідків інформаційного впливу на національну безпеку і примусили переглянути національні стандарти та методики протидії. Окреслені виклики і загрози набувають додаткового значення в умовах швидкого розвитку комунікаційних мереж та спроб окремих країн напрацювати інструменти контролю за Інтернетом та соціальними мережами в національному просторі.

Відповідно, дисертаційна робота Захаренка К.В. покликана з'ясувати концептуальне визначення суб'єктності політичних інститутів, що мають відношення до забезпечення інформаційної безпеки української держави і суспільства, а також здійснити аналіз їхнього розвитку в сучасних умовах, які складаються внаслідок розгортання глобалізаційних процесів та посилення агресивних дій Росії щодо інформаційного поля України.

Це чи не найбільше відображено на підставі розв'язання таких дослідницьких завдань: охарактеризувати стан дослідження обраної проблеми, основні джерела та детермінанти питань інформаційної безпеки; дослідити теоретико-методологічні особливості засад дослідження феномену «інформаційна безпека» у суспільстві, з'ясувати основні параметри цього поняття; вивчити параметри українського правового поля регулювання інформаційної безпеки, структурувати сукупність політико-правових актів, діючих в Україні, окреслити ситуативні лакуни, які потребують доопрацювання в світлі існуючих викликів інформаційної безпеки; позиціонувати національну нормативну базу інформаційної безпеки відносно міжнародних норм та практики забезпечення інформаційної безпеки; концептуально зафіксувати глобальний характер проблеми інформаційної безпеки та з огляду на це визначити природу останньої; провести концептуально-теоретичний аналіз суб'єкт-об'єктних характеристик інформаційної безпеки держави та суспільства; з'ясувати інституційну складову проблеми інформаційної безпеки (визначення ролі державних, партійних, громадських органів, установ, організацій у формуванні інформаційно-безпекових пріоритетів соціуму та держави); окреслити організаційно-управлінських акторів, що безпосередньо впливають на стабілізацію чи дестабілізацію інформаційно-безпекової ситуації в країні; проаналізувати діяльності ЗМІ в контексті забезпечення інформаційної стабільності в державі; вивчити можливості ефективної протидії інформаційно-деструктивним впливам, що мають зовнішні та внутрішні джерела у сучасній

Україні тощо.

В означеному контексті дисертаційна робота Захаренка К.В. набуває особливої доцільності та актуальності. Найбільше з огляду на те, що у ній відстежується цілісний науковий підхід до визначення мети і завдань, а також об'єкта та предмета дослідження (с. 17-18). Особливо тому, що дисертант обрав за об'єкт дослідження проблеми інформаційної безпеки України в умовах політичної трансформації, а предметом дослідження – державні та недержавні інститути, які функціонально впливають на формування політики інформаційної безпеки України. Роботі характерна продумана методологія, яка увібрала в себе як загальнонаукові, так і спеціальні якісні та кількісні методи аналізу (с. 18-19). Тож структура дослідження логічна і спрямована на вирішення сформульованих завдань, а матеріал дисертації викладено послідовно і з ґрунтовними висновками. З огляду на це, зафіксовано, що дисертаційна робота Захаренка К. В. означається ефективним поєднанням теоретико-методологічної бази й емпірично-політичної практики.

До основних здобутків автора дисертаційної роботи варто віднести такі:

1. Усесторонньо і систематично аргументовано, що обмеженість досліджень інформаційної безпеки в умовах політичної трансформації у зарубіжній та вітчизняній науці була зумовлена традиційним підходом до інформаційної політики держав як спрямованої на власне населення, так і щодо інших держав. Події 2014 р. в Україні мотивували багатьох науковців по-новому подивитися на ці питання. Однак, потреба наукового усвідомлення інформаційних загроз національній безпеці продовжує відставати від варіативності практичних викликів (с. 25-37).

2. Вмотивовано, що інформаційна безпека в будь-якому структурно-функціональному вимірі телеологічно орієнтована на захист прав людини і громадянина, на забезпечення повноцінного національно-культурного розвитку певного соціуму та на всебічний захист державного суверенітету (с. 38).

Важливою особливістю роботи є те, що попри фокусацію на місці і ролі політичних інститутів, автор головний наголос робить на особі, захисті її прав та забезпеченні умов всебічного розвитку (с. 207-210, 214-215). Цілком погоджуємося з таким підходом К. В. Захаренка.

3. Аргументовано, що перед українською державою і громадянським суспільством постійно нарастають нові виклики. Вони мають щонайменше два виразні джерела походження: динамічну глобальну ситуацію, що змінюється у контексті бурхливого розвитку інформаційної цивілізації, а також агресивну політику РФ, яка також має суттєві регіональні засоби інформаційного впливу. Констатовано, що в системі викликів і ризиків, які постають перед Україною в контексті глобального характеру інформаційної безпеки, ключовим є втрата власної національної ідентичності, державного суверенітету, особливо інформаційного суверенітету, який визнається сьогодні головною ознакою державної самостійності та правосуб'єктності (с. 120-124).

4. Звертає на себе увагу належний рівень аналізу наявної нормативної бази, як національної так і міжнародної щодо всього комплексу проблем, які були предметом розгляду. Особливо важливим є дослідження міжнародних стандартів та практик стосовно функціонування інститутів інформаційної безпеки (с.70-105).

6. Доведено, що в системі інформаційної безпеки важливе місце займає інформаційна безпека нації, яка включає в себе захист неповторних національно-культурних цінностей, історичних традицій, історичної пам'яті, мови, унікальних субкультур (с. 164-168, 207-208, 238-240).

7. Аргументовано, що власне на державу покладається головна відповідальність по забезпеченню інформаційної безпеки та координації зусиль всіх суб'єктів, причетних до імплементації функцій захисту інформаційного простору. Визначено, що існуюча інфраструктура державних інститутів інформаційної безпеки України мусить вибудовуватися за принципом стримувань і противаг,

важливо також, щоб державні органи постійно перебували під громадським контролем, були відкриті до комунікації зі ЗМІ, прозорі у своїх рішеннях та звітності, зрозумілі для міжнародних партнерів (с.187-223).

8. В процесі аналізу партійної діяльності в контексті проблематики інформаційної безпеки, треба зазначити, що інформаційна безпека країни залежить від того, чиї інтереси представляє і захищає та чи інша політична партія, бо в її інформаційній політиці відображаються і пов'язуються інтереси країни, народу та партії. В цьому аспекті детально проаналізовано особливості діяльності державницьких та опозиційних політичних партій і рухів в інформаційному та технологічному вимірі, а також їхній вплив на безпеку особистості, держави та суспільства. Констатовано, що в Україні не існує спільного політичного розуміння відповідальності за інформаційну безпеку нації, держави, соціуму, а політичні сили готові жертвувати загальноукраїнськими інтересами заради досягнення тимчасових вузькопартійних цілей в процесі боротьби за владні, посадові повноваження (с. 228-250).

9. В дисертації сформульовані головні пріоритети, що постають перед всіма акторами та які впливають на рівень інформаційної безпеки української держави і соціуму. Такими завданнями, зокрема, автор окреслив: 1) диверсифікацію джерел інформації; 2) відкритість інформаційного простору та контроль за доступністю інформації; 3) протидію маніпулятивним впливам (засоби, технології, можливості); 4) адекватний захист та відповідь на підривну діяльність російських засобів масової інформації і завдання боротьби з ними інформаційних інститутів в Україні (с. 215, 220, 325-359).

У цілому достовірними та обґрунтованими є висновки і пропозиції дисертанта (с. 370-376). Що стосується наукової новизни основних положень дисертаційної роботи, то вона є аргументованою та доказовою. Тож дисертація Захаренка К. В. є наукомісткою роботою, яка систематизує інституційний вимір інформаційної безпеки України. Крім того, наукова робота містить цікавий

емпіричний і фактологічний матеріал, важливі висновки та рекомендації, які можуть бути використані для подальшого політичного й інституційного поступу в Україні. З технічної точки зору дисертаційна робота виконана на належному рівні та відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України. Апробація основних положень дисертації здійснена на наукових конференціях та семінарах, а загальна кількість й обсяг публікацій, які відображають результати дисертації та надруковані у закордонних і вітчизняних наукових виданнях, відповідає встановленим вимогам. Це кореспондується з відображенням змісту основних ідей дисертаційної роботи у відповідному авторефераті.

Утім робота Захаренка К. В. викликає і деякі питання, зауваження й побажання, які загалом не впливають на позитивне враження від дисертаційного дослідження, а також не применшують його цінності та наукової новизни. Серед них:

1. Автор значну увагу присвятив розгляду ролі політичних партій в процесі розвитку стратегії інформаційного суспільства (с. 224-253), однак, на нашу думку, поза увагою лишилися питання впливу міжпартійної конкуренції українських партій, а також змін позиції партій в дихотомії конструкції влада-опозиція на сприйняття інформаційних загроз та підтримку/не підтримку дій влади у царині інформаційної безпеки.

2. Швидкий розвиток мережі соціологічних агенцій в Україні та рівня їхніх досліджень, значною мірою внаслідок проведених виборчих кампаній, дає досліднику можливість тестування позицій різних суспільних груп з високим рівнем коректності. На жаль, в роботі не прослідковано залежностей сприйняття інформації різними суспільними групами відповідно до регіонів проживання та підтримки конкретних політичних партій.

3. Новизна та масштабність викликів, з якими зіткнулась Україна в сфері інформаційної безпеки, зумовлюють потребу в ґрунтовному вивченні подібних ситуацій стосовно інших країн та їхнього досвіду захисту свого

простору від впливу. На нашу думку, заслуговує на увагу досвід Держави Ізраїль, яка від моменту проголошення у 1948 р. перебуває в стані перманентної війни, а протягом останнього періоду і в стані гібридної війни, коли проти неї і її мешканців здійснюються потужні інформаційні атаки спрямовані на підрив національної безпеки.

4. Автор в процесі аналізу ролі засобів масової інформації звернув увагу на параметри їхньої незалежності та відповідальності в питаннях інформаційної безпеки. Логіка дослідження одночасно потребує розширення цього аналізу за рахунок напрацювання інструментарію оцінки їхньої ефективності, зокрема, у питаннях захисту національного інформаційного простору та протидії деструктивному впливу. У цьому контексті напрацювання симетричної або асиметричної моделі могло б мати не лише евристичне, а й практичне значення.

5. Питання загрози національної безпеки за рахунок нових можливостей соціальних мереж були поставлені автором (с. 308-310). Одночасно варто було б проаналізувати досвід низки країн з демократичним і недемократичними режимами щодо контролю за функціонуванням соціальних мереж в національному інформаційному просторі. Означені питання вже сьогодні сприймаються болісно багатьма країнами і тому варто розуміти варіанти наслідків застосування різних інструментів, які вже напрацьовані і продовжують вироблятися.

6. Дисертація в окремих випадках потребує літературної редакції та вичитки, хоча загалом написана літературною мовою з коректним використанням наукового категоріального апарату.

Попри зазначені побажання і зауваження, дисертаційна робота Захаренка К. В. виконана зі знанням досліджуваної проблематики, автор глибоко володіє матеріалом та логічно його викладає. Відповідно, всі висловлені зауваження і побажання не знижують наукової цінності дисертаційного

дослідження, а мають характер запрошення до дискусії та побажання продовження наукових пошуків у рамках окресленої тематики.

Проведений аналіз дозволяє констатувати, що дисертаційна робота й автореферат дисертації Захаренка К. В. «Інституційний вимір інформаційної безпеки України: трансформаційні виклики, глобальні контексти, стратегічні орієнтири» виконані на належному науковому рівні і відповідають вимогам МОН України та «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (згідно із постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), які висуваються до докторських дисертацій, а також паспорту обраної спеціальності, а тому їхній автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент,

доктор політичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри теорії та історії політичної науки
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Г.В. Шипунов

Підпис Г.В. Шипунова засвідчую:
Вчений секретар
ЛНУ імені І. Франка

доц. Грабовецька О.С.